

EKONOMİK COĞRAFYA

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr

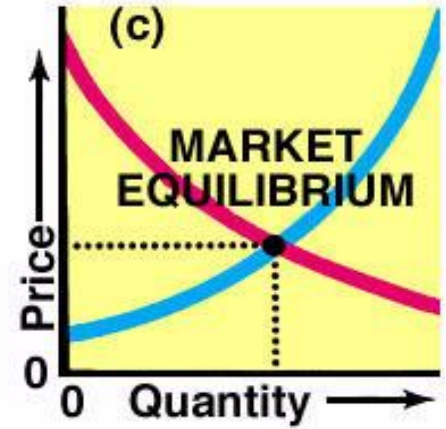
EKONOMİNİN TEMEL KAVRAMLARI 2:

ARZ, TALEP ve FİYAT

- **Dersin İçeriği**
- Piyasalar Nasıl Çalışır
 - Arz
 - Talep
 - Fiyat: Piyasa dengesi
- Talep
 - Talep ve Talep Edilen Miktar
 - Talep Şedülü ve Bireysel Talep Eğrisi
 - Piyasa Talep Eğrisi
 - Talepteki Değişimler (Kaymalar)
- Arz
 - Arz Şedülü ve Arz Eğrisi
 - Arz Edilen Miktardaki Değişme ve Arzdaki Değişme
- Fiyat: Piyasa Dengesi
 - Piyasa Dengesindeki değişimler
 - Arz ve Talepteki Birlikte Kaymanın Piyasa Dengesine Etkisi

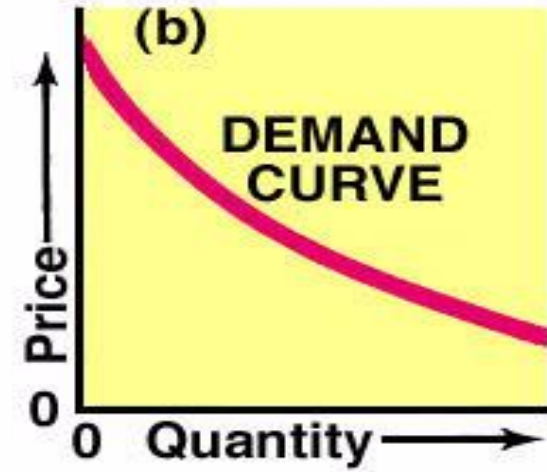
Arz ve Talep: Piyasalar Nasıl Çalışır

- Arz ve talep iktisatçıların en sık kullandıkları iki sözcüktür.
- Arz ve talep piyasa ekonomilerinin işlemesini sağlayan güçlerdir.
- Modern mikroiktisat arz, talep ve piyasa dengesi hakkındadır.
- Bir piyasa belirli bir mal veya hizmetin bir grup alıcı ve satıcılarından oluşur.
- Arz ve talep terimleri insanların davranışlarına atıfta bulunur... insanların bir diğeriyle piyasalarda etkileşim içinde bulunmaları anlamında.
- Alıcılar talebi belirler.
- Satıcılar arzı belirler.
- Bir rekabetçi piyasa çok sayıda alıcı ve satıcının olduğu ve bu yüzden her birinin piyasa fiyatında ihmal edilebilir bir etkisinin olduğu piyasadır. Buna Tam rekabet piyasası denir.
- OYSA, gerçek hayatta böyle bir tam rekabet piyasası hemen hemen yoktur. Bunun yerine;
 - Tekel
 - Oligopol
 - Tekelci rekabet piyasaları vardır.

Talep

- Herhangi bir mal veya hizmetin **talebi** denildiğinde, belirli bir dönemde, farklı fiyatlardan tüketicilerin satın almak istedikleri ve satın alabilecekleri mal miktarı anlaşılır.
- Bir tüketicinin herhangi bir mal veya hizmetten veri zaman diliminde ne miktarda tüketeceğini:
 - Tüketicinin zevk ve tercihleri
 - Malın fiyatı
 - Tüketicinin geliri
 - Tüketicinin beklentileri
- belirler.
- Herhangi bir malın talebinden söz edebilmek için, hem **satın alma isteğinin** hem de **satın alma gücünün** olması gerekir.
- Örneğin: Pier Van Persie'nin lüks bir araba alabilecek geliri varken bu arabayı alma isteğinin olmaması veya, coğrafya 2. sınıf öğrencisinin lüks bir araba rüyası ile yatıp kalkarken bu arabayı alabilecek yeterli geliri yoksa ne Van Persie'nin ne de öğrencinin lüks araba için talebinden söz edemeyiz.

Talep Edilen Miktar ve Talep Yasası

- Belirli bir dönemde, belirli bir fiyattan, tüketicinin satın almak istedikleri ve satın alabilecekleri mal miktarını ifade eder.
- Örneğin bir kişi Mavi Jeans marka bir kot pantolondan, 200 tl fiyattan sadece bir tane almak istiyor ve alabiliyorsa, o bir adet kot, talep edilen miktar olur.
- Bir malın fiyatı ile talep edilen miktarı arasındaki ilişki **talep yasası** ile açıklanır.
- Talep yasasına göre, diğer faktörler sabitken (ceteris paribus), yani talebi etkileyen malın kendi fiyatı dışındaki diğer etkenler sabitken, **malın fiyatı arttıkça talep edilen miktarı azalır; malın fiyatı azaldıkça da talep edilen miktar artar.**
- **veya, kısaca;**
- Talep edilen miktarla fiyat arasında negatif ilişki durumu sözkonusudur.

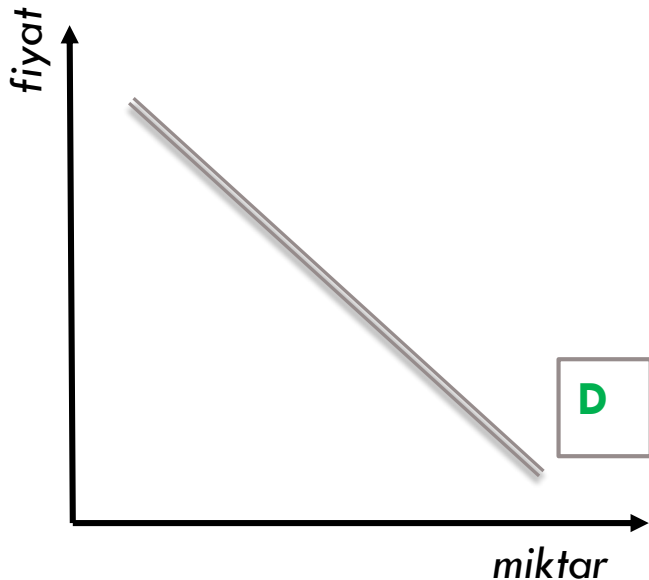
Talep Şedülü ve Bireysel Talep Eğrisi

- **Talep şedülü:** diğer faktörler sabitken, talep edilen ürünün fiyatı ile miktarı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.
- “Diğer faktörler” şunlardan oluşur:
 - Bu mala ikame, ve bu malı tamamlayan malların fiyatı
 - Tüketici geliri
 - Tüketici tercihleri
- Bu etkenlerdeki değişim sonucu *talep doğrusu sağa ya da sola kayar.*
- Bir tüketicinin çeşitli fiyatlarda satın almaya hazır olduğu muz miktarları:
- Eğer muz bedava olursa tüketici haftada 14 adet muz almakta, muzun fiyatı 0,25 krş olursa tüketicinin talebi de 12 adet muza düşmektedir. Fiyat arttıkça talep te düşmektedir

Talep Edilen Muz Fiyatı (P)	Talep Edilen Muz Miktarı (Q)
0,00	14
0,25	12
0,50	10
0,75	8
1,00	6
1,25	4
1,50	2
1,75	0

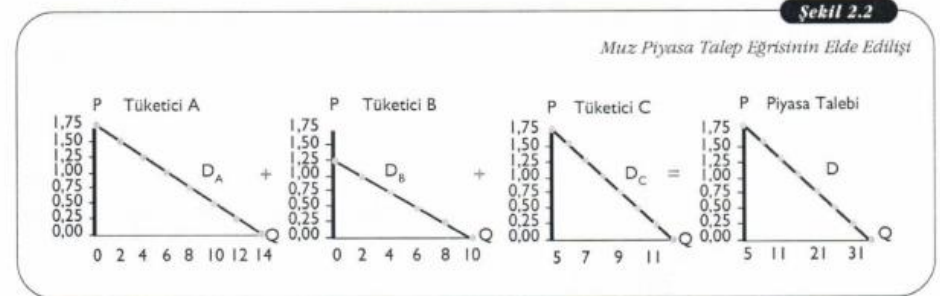
Bireysel ve Piyasa Talep Eğrisi

- Talep eğrisi, malın fiyatının değişmesi sonucu ortaya çıkan gelir ve ikame etkileri nedeniyle azalan eğime sahiptir.
- İkame etkisi: bir malın fiyatının artması durumunda, tüketiciler fiyatı artan mal yerine benzer mallara yönelmesidir.
- Herhangi bir fiyatta, tüketicinin taleplerinin toplanması ile elde edilen eğridir.
- Örneğin, 0,75 krş. fiyatında üç müşterinin talepleri sırasıyla 8, 4, 9 ve toplamda 21'dir.

P	Q _A	Q _B	Q _C	Q _T
0,00	14	10	12	36
0,25	12	8	11	31
0,50	10	6	10	26
0,75	8	4	9	21
1,00	6	2	8	16
1,25	4	0	7	11
1,50	2	0	6	8
1,75	0	0	5	5

Tablo 2.2
Muzun Piyasa Talep
Şedülü

Şekil 2.2

Muz Piyasa Talep Eğrisinin Elde Edilişi

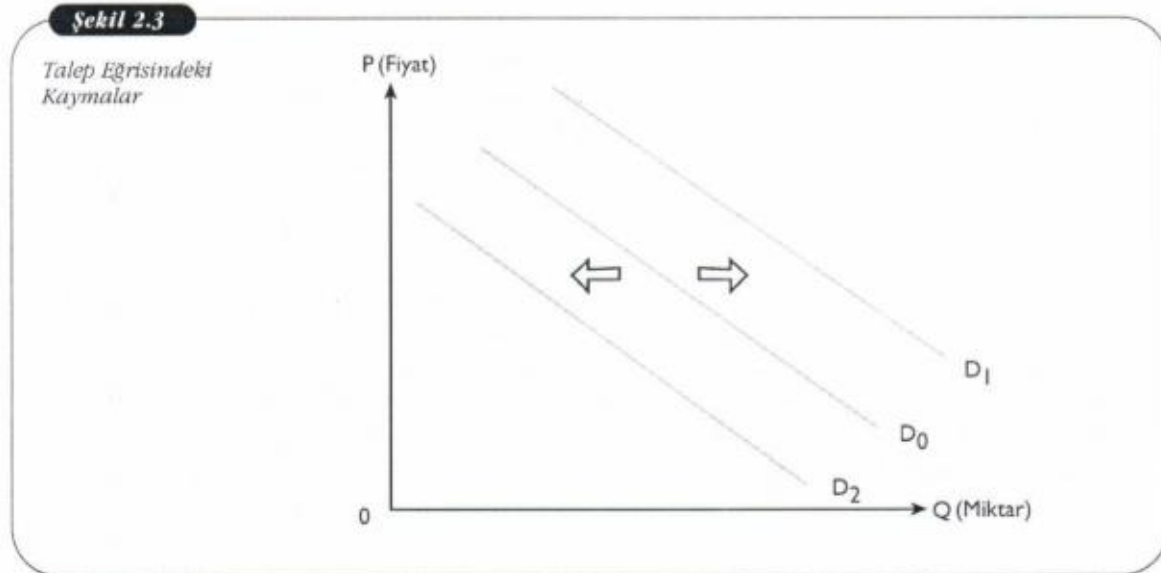
Talepteki Değişimler (Kaymalar)

□ Bir mal veya hizmetin kendi fiyatı dışında talebini etkileyen başka faktörler de vardır. Bunlar:

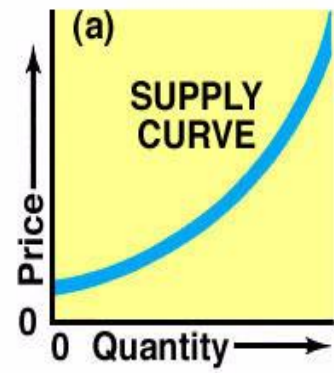
- zevk ve tercihler
 - Tüketicinin geliri
 - Söz konusu malla ilişkili malların fiyatı
 - Beklentiler
 - Alıcı sayısı
- ... gibi

Bu etkenlerin herhangi birindeki değişim, talep eğrisinin de sağa ya da sola kaymasına neden olur. Eğer talep eğrisi D_0 'dan D_1 ' e yani sağa kayıyorsa, talepteki artıştan; ama eğri D_2 ' ye doğru yani sola kayıyorsa talepteki azalıştan bahsedilebilir.

Talep eğrisinin bu şekilde kaymasına neden etkenler nelerdir?

Arz ve Arz Edilen Miktar

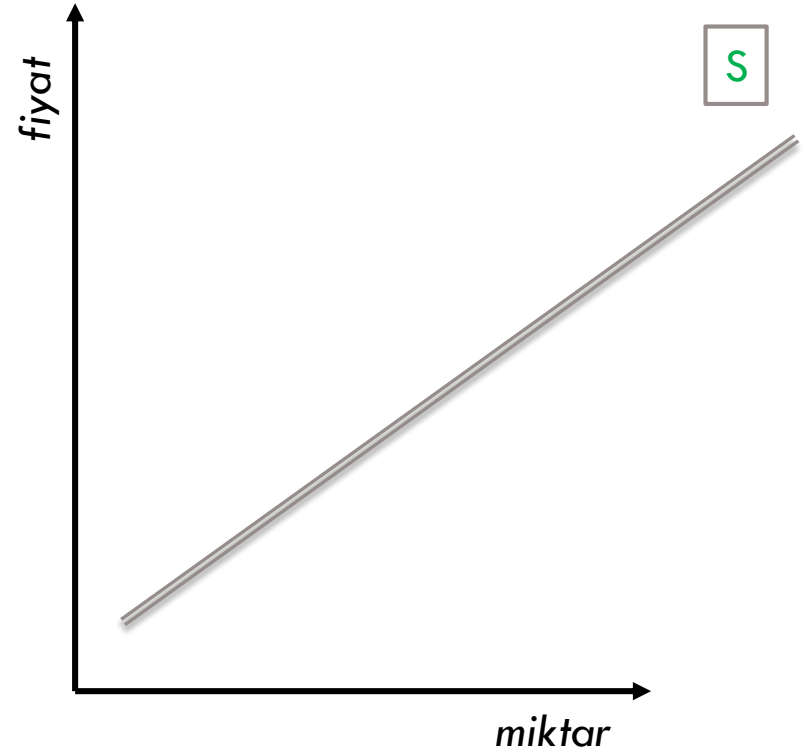
- Arz, belli bir dönemde, üreticilerin çeşitli fiyatlarda ürettikleri ve satmak amacıyla piyasaya sundukları mal miktarıdır.
- Örneğin: bir otomobil firması 1000 adet otomobil üretiyorsa ve bunlardan sadece 500 tanesini piyasaya sunuyorsa; arz miktarı üretilen miktar (1000) değil, piyasaya sunulan (500) miktardır.
- Bir malın arz edilen miktarı ile fiyatı arasındaki ilişki **arz yasası** ile ifade edilir.
- Arz yasasına göre ***bir malın fiyatı arttıkça arz edilen miktarda artar; azaldıkça azalır.***
- Bu nedenle bir malın fiyatı ile arz edilen miktarı arasında pozitif ilişki vardır.

Arz Yasası

- *Ancak üretim için gerekli zaman yoksa arz yasası geçerli değildir, örneğin Bir Fenerbahçe-Galatasaray derbisi öncesinde biletler tükendiyse, maç akşamı karaborsada daha yüksek fiyatta bilet almaya kalksanız bile, stadın kapasitesi dolduğu için ve bu kapasiteyi artırmak için gerekli zaman olmadığı için arz kanunu işlemeyecektir.*
- *Bazen de zaman olsa dahi yine arz yasası işlemeyebilir. Örneğin, zamanınız olsa dahi Picasso hayatta olmadığı için tüketiciler istedikleri kadar yüksek fiyat ödeseler de, bir Mona Lisa'nın yapımı söz konusu olmayacaktır*

Arz Şedülü ve Arz Eğrisi

Talep Edilen Muz Fiyatı (P)	Talep Edilen Muz Miktarı (Q)
0,00	0
0,25	2
0,50	4
0,75	6
1,00	8
1,25	10
1,50	12
1,75	14

Arz Şedülü ve Arz Eğrisi

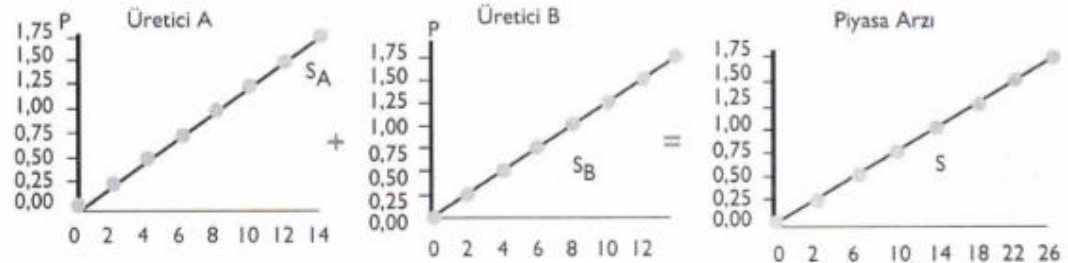
- Farklı fiyat-miktar ilişkisi kullanılarak elde edilen eğri bireysel arz eğrisidir.
- Üretici A ve üretici B'nin üretmek istedikleri toplam ürün **piyasa arzı** olarak ortaya çıkar.

Tablo 2.4
Piyasa Arz Şedülü

P	Q (Üretici A)	Q (Üretici B)	Piyasa Arzı
0,00	0	0	0
0,25	2	0	2
0,50	4	2	6
0,75	6	4	10
1,00	8	6	14
1,25	10	8	18
1,50	12	10	22
1,75	14	12	26

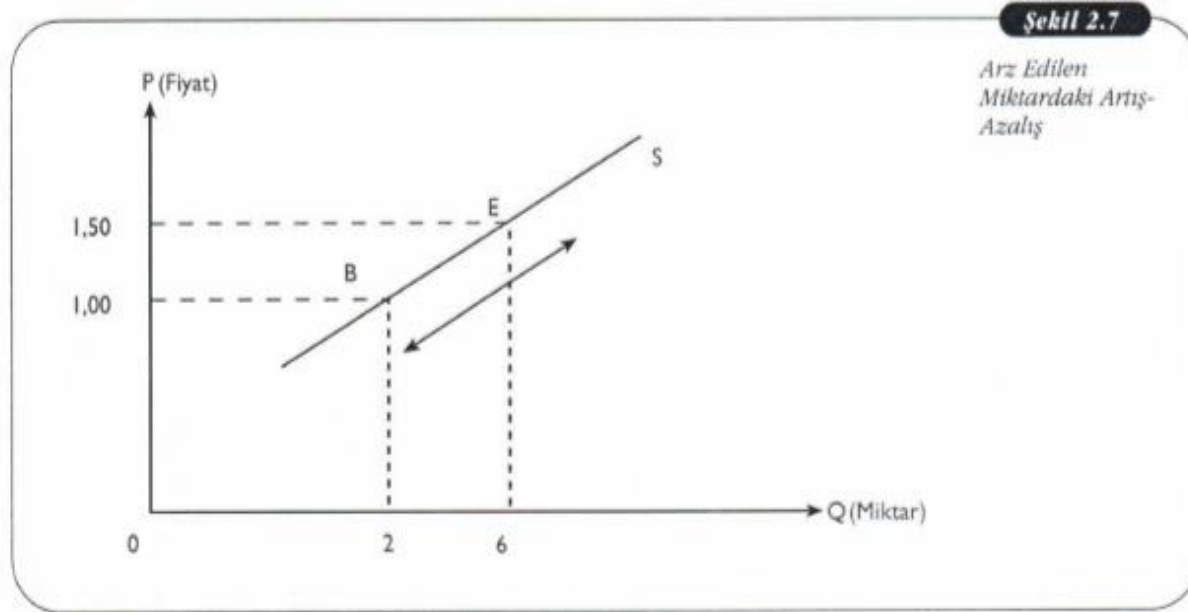
Şekil 2.6

Piyasa Arz Eğrisinin Elde Edilişi

Arz Edilen Miktardaki Değişme ve Arzdaki Değişme

- Malın fiyatındaki artışlar arz edilen miktarı artırır.

- Bir maldan üreticilerin belli bir dönemde ne kadar üreteceklerini etkileyen faktörler:
 - malın fiyatı,
 - girdi fiyatlarındaki değişimler,
 - teknolojik değişmeler,
 - üreticilerin beklentileri,
 - vergi ve sübvansiyonlar ve
 - üretici sayısıdır.

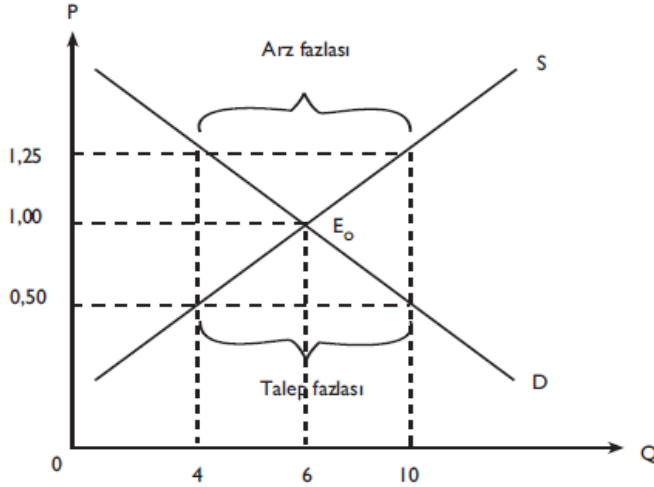
ARZ VE TALEP:

Fiyat ve Piyasa Dengesi

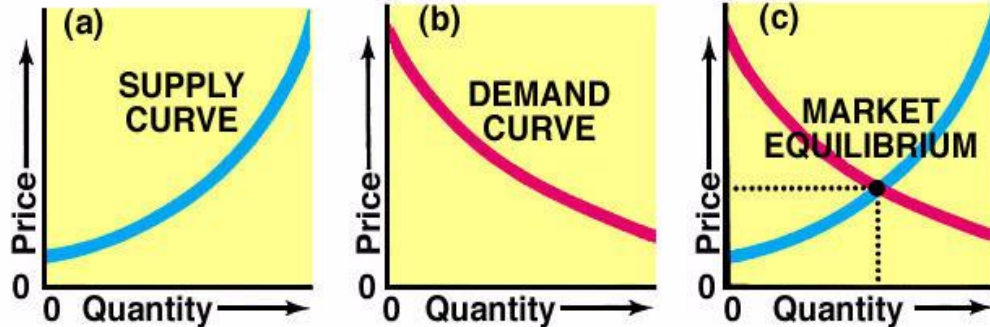

Şekil 2.9

Piyasa Dengesi

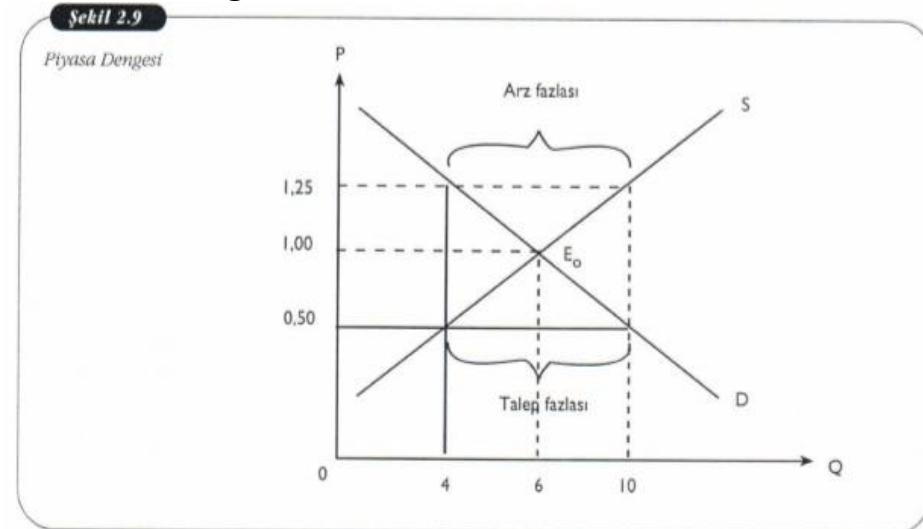
Supply, Demand, Market Curves

- Piyasa dengesi arz ve talep eğrilerinin kesişmesiyle belirlenir.
- Denge fiyatında, talep edilen miktar arz edilen miktara eşittir.
- Alıcı ve satıcıların davranışları piyasaları doğal olarak dengeye yöneltir.
- Herhangi bir olayın bir piyasayı nasıl etkileyeceğini analiz etmek için, olayın denge fiyat ve miktarını nasıl etkilediğini incelemek için arz ve talep diyagramını kullanırız.
- Piyasa ekonomilerinde, fiyatlar iktisadi kararlara ve dolayısıyla kaynak tahsisine rehberlik ederler.

Piyasa Dengesi

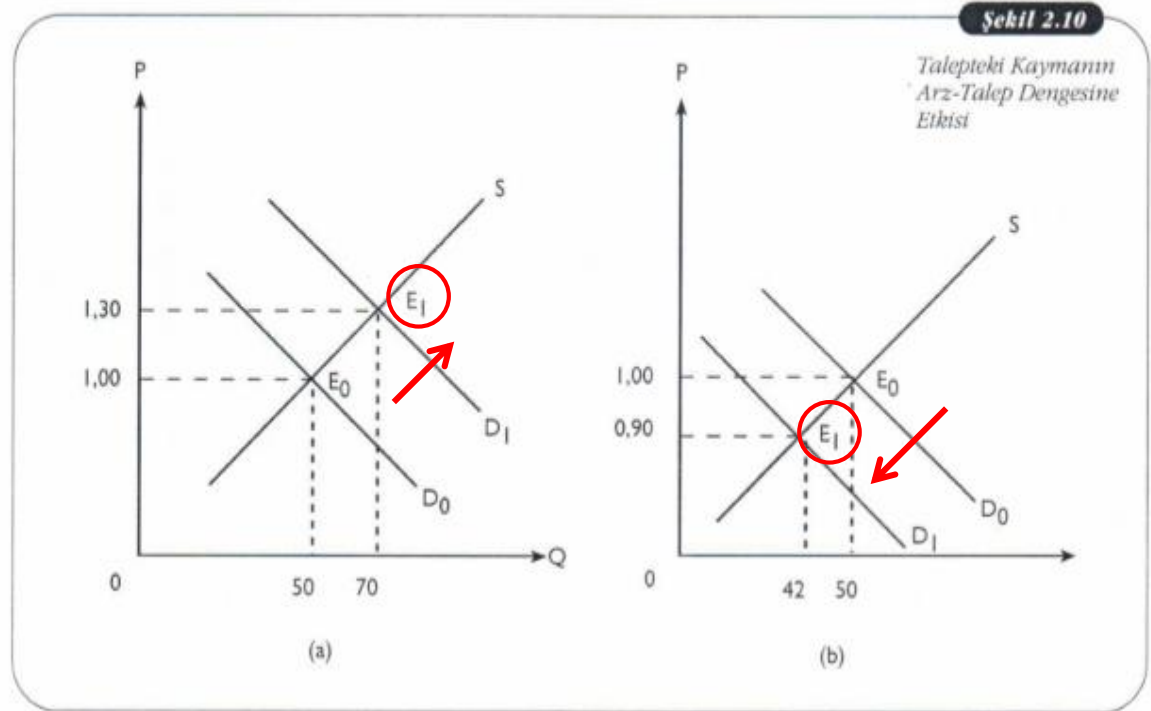
- Piyasa Dengesi: malın arz edilen miktarı ile talep edilen miktarının eşit olması durumunda piyasaya getirilen bütün mallar satılmış ve tüketiciler razı oldukları fiyata malları satın almışlardır.
- Dolayısıyla herhangi bir mal veya hizmetin **piyasa dengesi**, o mal veya hizmetin piyasaya arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktada oluşur (*E* noktası).
- E noktasında talep edilen mal miktarını arz edilen mal miktarına eşitleyen fiyata yani 1 tl'ye **piyasa denge fiyatı** ve denge fiyatında arz ve talep edilen mal miktarında da **piyasa dengesi miktarı** denir (6 adet).
- Denge fiyatının üzerindeki fiyatlarda (1 tl üzeri) arz edilen miktar, talep edilen miktardan fazla olduğu için, bir **arz fazlası**ından, altındaki fiyat düzeylerinde ise talep edilen miktarlar, arz edilen miktardan fazla olduğu için de **talep fazlası** ya da mal darlığından söz edilir.

Piyasa Dengesindeki Değişimler

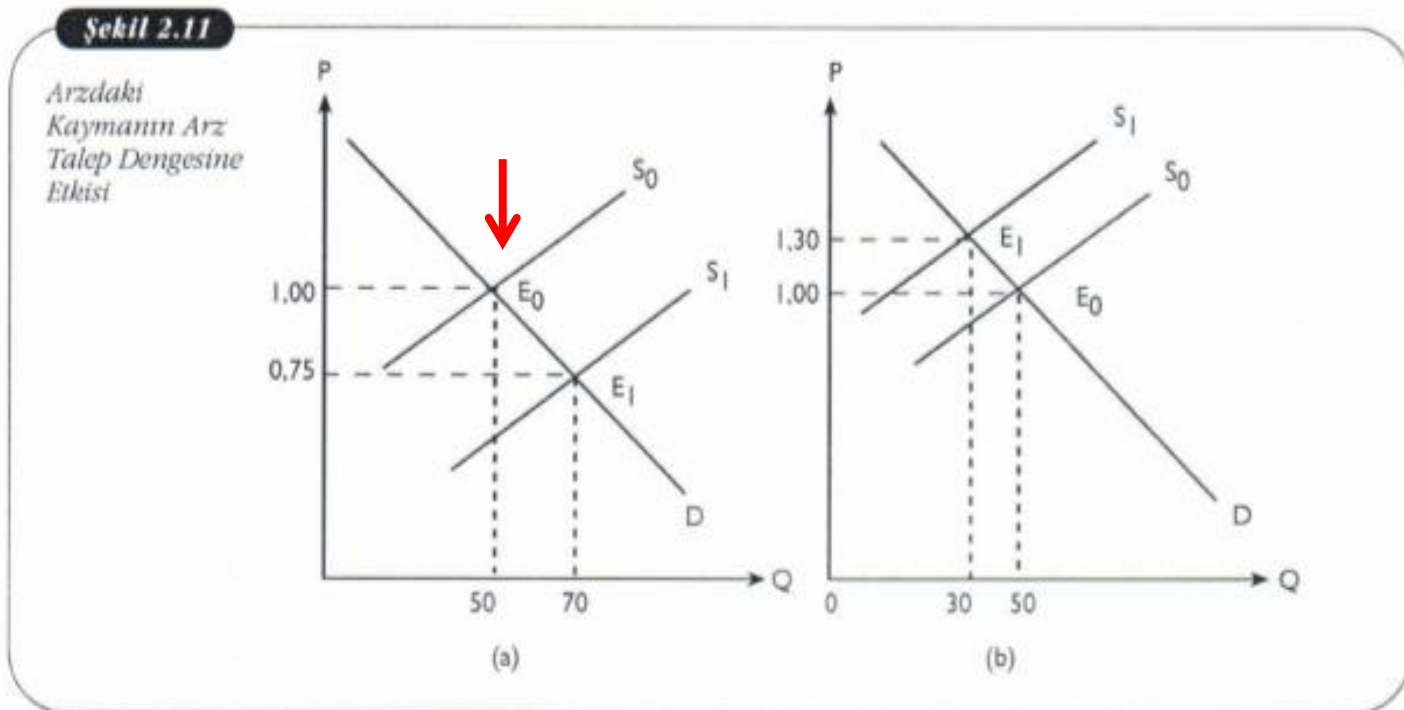
- **Talepteki Değişimlerin (Kaymaların) Piyasa Dengesine Etkisi**
- Piyasa talep eğrisi fiyat dışındaki etkenlerden bir veya birkaç tanesindeki değişme sonucu artar veya azalır.
- Örneğin tüketici gelirinin artması sonucu talebi artırırken hem denge fiyatı hem de denge miktarını artırır (sağa kayma).

Öte yandan yine piyasa arzı sabitken, örneğin, bu malın tamamlayıcısı olan bir mal fiyatının artması nedeniyle bu malın talebi azalıp sola doğru kayacaktır; yeni piyasa dengesi Şekil 2.10(b)'deki gibi yeni talep eğrisi D_1 ile arz eğrisi S 'nin kesiştiği E_1 noktasında oluşur. Yeni denge noktasında hem denge fiyatı (90 krş) hem de denge miktarı (42 adet) azalır.

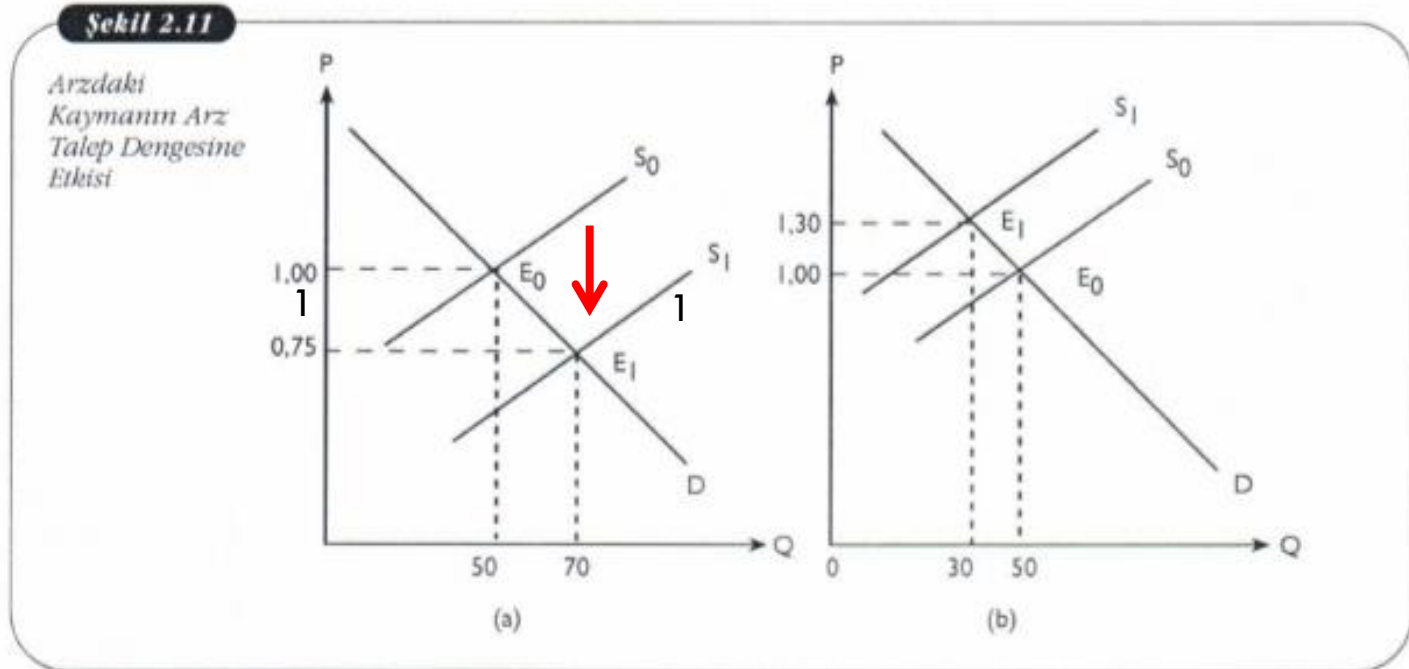

Arzdaki Değişimlerin (Kaymaların) Piyasa Dengesine Etkisi

- Piyasa talebi sabitken, arzın artması durumunda, denge fiyatı azalırken denge miktarı artar. Piyasa arz eğrisi (şekil a) S ve talep eğrisi D iken piyasa dengesi E_0 'da oluşmakta ve 1 t'l denge fiyatı iken 50'de denge miktarı olmaktadır.

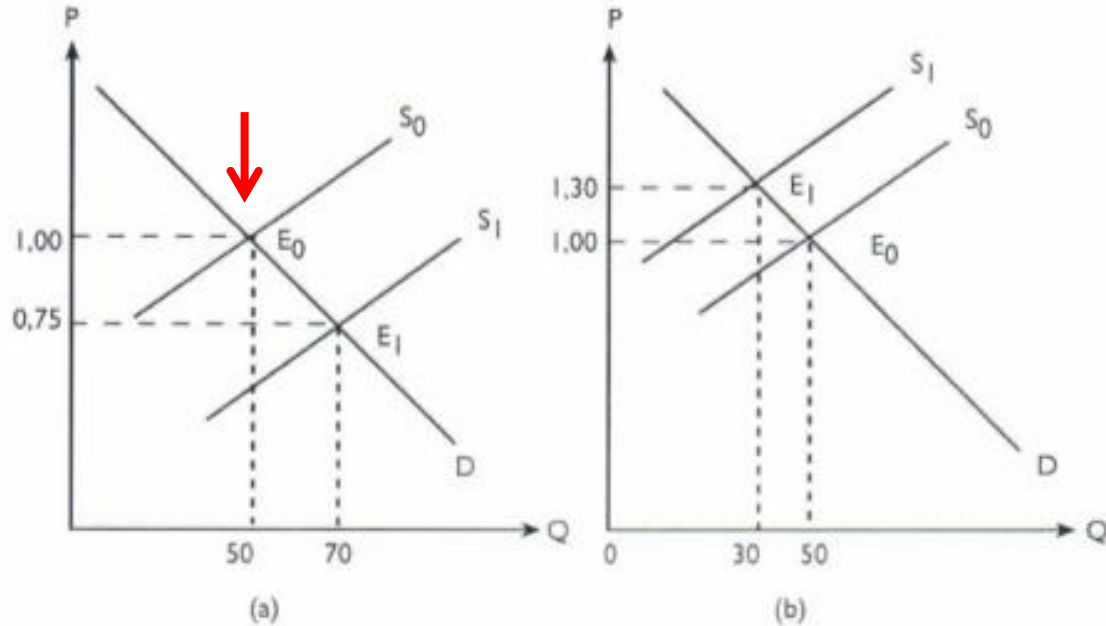
- Girdi fiyatlarındaki azalma, örneğin işçi ücretlerinin azalmasıyla, üretim maliyetleri azalacak ve bu da arz eğrisinin sağa kaymasına sebep olacaktır. Bu durumda, yeni piyasa dengesi veri talep eğrisi D ile yeni artan arz eğrisi S in kesiştiği E denge noktası oluşacaktır (75 krş ve 70 adet).

- Malın talebi sabitken, arzının azalması durumunda ise denge fiyatı artarken, denge miktarı azalır. Örneğin (şekil b) piyasa talebi sabitken (D), arzın azalması (S' 'dan S 'e sola kayış) nedeniyle, yeni piyasa dengesi E_1 noktasında oluşacaktır

Şekil 2.11

Arzdaki
Kaymanın Arz
Talep Dengesine
Etkisi

Arz ve Talepteki Birlikte Kaymanın Piyasa Dengesine Etkisi

- İkisinin birlikte artması veya azalması durumunda her ikisinin miktarda yaratacağı etki aynı yönlü, yani artış yönünde olacaktır. Fiyat üzerindeki etkisi ise belirsiz olacaktır.
- Eğer arz, talepten daha fazla değişirse, fiyata ne olacağını arz değişmesi; ama aksine talep arzdan nispeten daha fazla değişirse talepteki değişimi belirleyecektir.
- Örneğin, eğer arzdaki artış, talepteki artıştan fazla olursa, denge fiyatı düşerken, denge miktarı artacaktır